

HUKUK ve SİYASÎ İLİMLER

ÇOCUK MAHKEMELERİ

Doçent Dr. Naci ŞENSOY

Giriş : — Ceza Hukukunun belli başlı meselelerinden birini teşkil ettiği hususunda tereddüt edilmeyen çocuk suçluluğu ve bu suçluluğun sebep ve âmilleri, çocuğu, büyüklerden tamamiyle ayrı bir muameleye tabi tutmağı istilzam eylemiştir; bu ayrı muamele, ifadesini, bir taraftan suçlu çocuğun, hususi bir zihniyet ve anlayışla mücehhez mütehassıs hâkimlerin önüne götürülmesinde; diğer taraftan da, suçluluğun sebepleri, terbiye ve ıslah yolu ile kurtarılması vasıta ve çareleri bilinen çocuk hakkında - sözü geçen hâkimlerce - alınacak en uygun tedbirlerde ve bu tedbirlerin tatbik ve infazında bulmuştur.

Gerçekten umumî mahkemelerce ve umumî usul kaidelerine tevfikân verilen ve büyüklere mahsus ceza evlerinde infaz olunan mahkûmiyet hükümlerinin, başka çocukları suç işlemekten alıkoymak şöyle dursun, mahkûm çocukların, yeniden suç işlemesine dahi mani olamadığı tecrübelerle sabit bulununca, bunlar için ayrı hüküm mercileri, hususi usul kaideleri, mahsus infaz müesseseleri ihdas etmek yoluna gidilmiştir.

Bu sebepler dolayısıyla, çocuk mahkemeleri ile, bu mahkemeler tarafından verilecek kararlar ve alınacak tedbirlerin tatbiki için muktazi müesseselerin ihdası, haklı olarak, tezayüd etmekte olan çocuk suçluluğu ile, ezcümle, mükerrir suçlu çocuklarla mücadele vasıta ve çarelerinden biri olarak ileri sürülmektedir.

Çocuk mahkemeleri tarafından verilen kararlarla, çocuk infaz müesseselerini, başka bir yazımızda tetkik etmek kaydıyla, bu etüdümüzde, biz, sadece çocuk mahkemelerini mütalâaya çalışacağız.

§ 1 — Çocuk mahkemelerine müteâllik umumî mülâhazalar :

1 — Çocuk mahkemelerinin müstenit bulunduğu prensiplerle umumî ceza mahkemelerinin dayandığı prensipler arasında esash ayrılıklar

vardır. Umumî ceza mahkemelerinde muhakemenin gayesi, maznunu kendisine atf ve isnad olunan suçu işleyip işlemediğini tesbit, mahkûm olduğu takdirde, kanunun şekil ve şartlarını önceden tayin eylemiş olduğu cezaya hükm ile, bunu tatbika matuftur. Çocuk mahkemeleri ise suçluluğu tesbit ve bunun üzerine çocuğu ceza evine sevkeden kazaî bir müesseseye olmayıp, suç işlemek suretiyle bir takım hattı hareket bozuklukları gösteren çocuklar hakkında, tıp, psikiatri, psikoloji, sosyoloji ilimlerinin verimlerini nazara alarak çocuğun hattı hareket bozukluğuna sebebiyet veren unsuru ve bu bakımdan adeta tedavisi hususunda gereken tedbirleri tesbite çalışan bir müessese mahiyetindedir.

Bu izahlardan anlaşıldığına göre, çocuk mahkemeleri tesis olunurken gözönünde bulundurulması muktazi bazı esaslar vardır; bunları kısaca tebarüz ettirelim :

I) Mütehassıs hâkim esası : —

2 — Suçlu çocuk muvacehesinde tesbiti muktazi mesele, çocuğu suçu işlemeğe sevkeden çeşitli sebeplerin nelerden ibaret olduğudur. Bu tesbit ameliyesini yapmak mevkiinde olan hâkim, mütenevvi istihfamları cevaplandırmak durumundadır: Suçlu çocuğu, fiili ika etmeğe sevkeden sebepler nelerdir? İfsat edilmiş kötü karakteri mi? yoksa, fena arkadaşların sevki ve sürüklemesi neticesi, kötü numune ve örnekler muvacehesinde bir ahlâk bozukluğu mu? acaba bunda irsiyetin tesirini görmek mümkün müdür? keyfiyet, bozuk ahlâkın, sarhoşluğun, sefahatin içinde kaynaştığı veya teşkilâtı gayri muntazam..., bir aile muhitinin tesiriyle mi husule gelmiştir? Bu nevi sebeplerin sevk ve ilcası ile suç işlemiş bir çocuğa yapılması lâzım gelen muamele, alınması muktezi karar, terbiye, ıslah veya çocuğu himaye tedbiri ne olmalıdır?

Bu sualleri cevaplandırabilecek hâkim, çocuk suçluluğunun nevi ve sebeplerine bihakkın vakıf, icabında, tıp, psikiatri, sosyoloji, çocuk psikoloji ve terbiyesi gibi ilimlerin verimlerini de nazara almak suretiyle, "suç" dan ziyade "çocuğu" tanıyabilen ve ona nüfuz edebilen, diğer taraftan, çocuğun seviyesine inebilecek meleke ve tecrübe sahibi bir kimse olmak lâzım gelir.

İşte çocuk mahkemeleri tesis olunurken gözönünde bulundurulması iktiza eden en mühim esaslardan biri, ifadesini, bu mahkemelerin, arzeddiğimiz vasıflarla muttasıf, hakiki bir ihtisasa sahip hâkimlerden teşkilinde bulmaktadır.

II) Tek veya toplu hâkim esası : —

3 — Çocuk mahkemeleri tesis olunurken münferit hâkim esası mı,

yoksa müçtemi hâkim esasını mı kabul olunmalıdır meselesi üzerinde fikir ihtilâfları vardır (1). Bu mebhaste ileri sürülen düşünceleri şu suretle telhis etmek mümkündür :

“İhtisas” prensibine istinad eden müçtemi hâkim taraftarlarına göre, madem ki çocuğu tetkik ve hakkında en uygun bir karara varabilmek için bir takım bilgilerle mücehhez olmak lâzımdır ve madem ki bu bilgiler muhtelif ilim branşlarına dâhil bulunmaktadır, şu halde bir şahsın bu muhtelif sahalarda ihtisas sahibi olabilmesi pek güçtür. Bu itibarla, bu evsafı haiz şahısların sayısı pek az olacak, bu da çocuk mahkemelerinin ancak mahdut miktarda ve mahdut mıntakalarda kurulmasına imkân vereceğinden maksat hasıl olamayacaktır. Halbuki, çeşitli ilim branşlarının her birinde ihtisas yapmış kimselerin birlikte hüküm vermeleri çocuk mahkemelerinin tesisi maksadı bakımından zaruret mertebesinde-dir; hattâ çocuk psikolojisine daha iyi nüfuz edebilmek bakımından, hâkimler heyetinde bir kadın âzanın bulunması da lâzımdır. (2)

4 — Çocuk mahkemelerinin münferit hâkim esasına müstenit bulunmasını müdafaa edenlere göre, tek hâkim sisteminde sür'at vardır (3). Hâkim karşısına getirilen çocukla konuşacak ve varacağı kanaate göre kararını verecektir; mesele, mahiyeti itibariyle tehir ve talike müsait değildir; halbuki müçtemi hâkim sisteminde çeşitli zaviyelerden yapılacak tetkikler uzayacak, zuhuru muhtemel fikir ihtilâfları karar verilmesini geciktirecektir.

Diğer taraftan, çocuk mahkemelerini tesis ve basit bir usulü muhakeme tatbikiyle elde olunmak istenen menfaat ancak tek hâkim sisteminde tahakkuk edebilir; düşünülürse, çocuk mahkemelerinin tesisinden maksat, mahkeme - maznun münasebet ve resmiyetini ortadan kaldırıp, onun yerine baba - oğul münasebet ve samimiyetini ikame etmekten ibarettir, ve sözü geçen mahkemelerde tatbik olunan hususi usulü muhakeme hep bu maksadın teminine matuftur; çocuk, karşısında bir kaç kişiden mürekkep bir hâkimler heyeti görürse, onlara karşı yakınlık ve samimiyet gösteremez; bu heyetin, üzerinde icra edeceği tesir ve haşyet onu doğru söylemekten, kalbini tamamiyle açmaktan meneder. Bu itibarla, heyeti tertip eden azalar - ne derecede mütehassıs olurlarsa olsunlar - ço-

(1) Sözü geçen mesele, umumî mahkemelerin kuruluşu mevzuunda da münakaşalara dair bir mesele olup, bunlar bakımından da bu iki sistemin leyh ve aleyhinde fikirler vardır; bu fikirler için, Tahir Taner, Ceza Muhakemeleri Usulü, İstanbul, 1945, sa. 28 ve müt.

(2) Faruk Erem, Ceza Hukuku Önünde Suçlu Çocuklar, İstanbul 1940, sf. 38-39.

(3) İbrahim Zati Öget, Çocuk Mahkemelerinin lüzum ve faydaları, İstanbul 1944, sf. 4

cuğun ruhuna nüfuz edemez ve binnetice hakkında yanlış bir karar verebilirler; buna mukabil çocuğa evlât muamelesi yapan, her türlü resmiyetten uzak olarak ona, konuşur gibi sual soran tek hâkimle başbaşa kalan çocuğun açılması, serbestçe ve her şeyi doğru olarak söylemesi kuvvetle melhuzdur.

5 — Beyan edelim ki, müçtemi hâkim sistemine taraftar olanların ileri sürdükleri mülâhazalar her türlü değer ve kıymetten âri telâkki olunamaz; bir kişinin, muktazi bütün sahalarda aynı derecede bilgili ve mütehassıs olması beklenemez. Ancak, bu keyfiyet, tek hâkim sisteminde ihtisasa hiç yer verilmeyeceğini tazammun edemez; bir kere, münferit hâkim gereken ilim zümreleri hakkında üniversitede ve tabi olacağı muayyen bir staj devresinde bilgi edineceği gibi, geçireceği tecrübe seneleri de hâdiselere nüfuz edebilme kabiliyet ve kudretini tezyid eyliyecektir; bundan başka, hâkimin, kararını almazdan önce, ihtisas sahibi kimselerin fikirlerinden faydalanması mevzuunda hiç bir engel de yoktur. Filhaki-ka suç işleyen çocuk hakkında gereken karar alınmazdan önce, mütehassıs gözeticiler (4) marifetiyle, onun, içtimaî ve ruhî durumu incelenecek, sözü geçen gözeticilerin vereceği raporlar, karar üzerinde esaslı surette müessir olacaktır. Diğer taraftan, hâkim, huzuruna çıkarılan çocuk hakkında, nasıl bir tedbirin ittihazı iktiza ettiği hususunda tereddüt ederse, kendisini, muvakkaten, nezaret altında serbesti rejimine tabi tutmak suretiyle gözeticilerin raporuna intizar eyliyecektir. Nihayet, - çocuk muhakeme usulünde kaziyei muhakeme esası cari olmadığından - hâkim, kararını verdikten sonra da, ya bizzat, yahut da binniyabe çocuğun vaziyetiyle yakından meşgul olacağı gibi, mütehassıs gözetici veya memurların mütalâaları üzerine evvelce vermiş olduğu kararı tadil, icabederse ref edecektir.

Görülüyor ki, münferit hâkim esasında da ihtisasa kıymet verilmekte ve hâkimin muhtelif ihtisas erbabının rey ve mütalâalarından istifade etmesi temin olunmuş bulunmaktadır.

İşte bütün bu sebepleri gözönünde bulundurarak, çocuk mahkemeleri tesis ve teşkilinde - umumî mahkemelerin kuruluş tarzına müteallik kanaatimiz hilâfına - münferit hâkim sistemine daha üstün bir yer verilmesi iktiza eylediği düşüncesindeyiz.

(4) Sayın Hocam Tahir Taner, Ceza Hukuku ve Türk Ceza Kanunu Şerhi adlı eserinin ikinci tab'ında bu tabiri, Amerika'daki Probation Officers, Fransa'daki Délégue karşılığı olarak kullanmaktadır; deruhte ettikleri vazifenin mahiyeti göz önünde bulundurulmak suretiyle bizce de, bu kimselere gözetici denmesi çok yerindedir.

III) *Muhakeme usulünde hususiyet* : —

6 — Çocuk mahkemelerinin en bariz vasıflarından biri de, ifadesini, muhakeme usulündeki hususiyette bulur.

Çocuğun mütehassıs hâkimlere samimiyet ve yakınlık göstermesi, onlardan çekinip korkmaması, diğer taraftan kendisine bir kahraman süsü vererek yaptığı ile övünmesi... gibi sebepler, çocuklar için tamamiyle ayrı bir muhakeme usulünün ihdasını hazırlamış olan sebeplerdir. Zamanımızda, çocuk mahkemelerini kabul etmiş olan her memleket, zarurî olarak, istisnaî bir muhakeme usulü de kabul etmiş bulunmaktadır.

İleride, muhtelif memleketlerde çocuk mahkemelerinin faaliyet suretini izaha matuf tetkiklerimizde ayrıca tebarüz ettirmeğe çalıştığımız çocuk muhakeme usulündeki hususiyetlerin (5) burada, umumî esasları bakımından bir fikir vermenin faideden hali olmayacağı düşüncesiyle söyliyelim ki, bu mevzuda gözetilen en esaslı prensip, duruşmanın “gizliliği” (6) dir. Bu prensibin vaz’ı sebebi, bir taraftan, çocuğun hâkimle başbaşa kalarak, sorduğu suallere doğru cevap vermesini, dinleyicilerden ürkmemesini temine; diğer taraftan, samiiin huzurunda cereyan edecek muhakemede, çocuğun, derin bir alâka toplamış olduğu düşüncesine müsteniden gurur duymamasını, binnetice kendisinin suç işlemek suretiyle içtimaî nizamı ihlâl etmiş bir kimse değil, bilâkis ve adeta bir kahraman mevkiinde görmemesini sağlamağa matuftur. İşte, ve hususiyle bu son mülâhazayı gözönünde bulunduran bazı memleketlerin çocuk mevzuatı, duruşmaya, gazetecilerin dahi alınmıyacağı ve bu suretle, hadisenin gazete sütunlarına geçmesini bertaraf zımında mahsus hükümler vazeylemiş bulunmaktadır.

Çocuk muhakeme usulünde cari ikinci bir esas da “sadelik” dir. Bu esas, ifadesini, önce, mahkeme salonunun mümkün mertebe sade olarak döşenmesinde, çocuğun sanıklara mahsus parmaklıklı bir mahalde değil, resmî libasını giymemiş olan hâkimin çalışma masasının karşısına veya yanına oturtularak dinlenmesinde bulur. Bu esasın vaz’ı sebebi, çocukla hâkim arasında bir yakınlık yaratmağa, çocuğun, hâkime, ürkülecek ve korkulacak bir insan nazariyle bakmasını önlemeğe matuftur.

Sadelik prensibine teferrü eden tabii bir esas da, “basitlik” dir. Bundan maksat, hâkimin, her türlü usulî şekil ve merasimden âri olarak çocukla bir baba gibi serbestçe konuşması, usulî kaidelerden hiç biri ile

(5) Aşağıda No. 22 ve müteakibe bakınız.

(6) Bu o kadar mühim bir esastır ki, henüz çocuk mahkemelerini tesis etmemiş olan memleketimizde bile 15 yaşından küçük olan çocukların duruşması mutlaka gizli yapılır; Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, madde: 375.

kendini mukayyed görmemesidir. Çocuk muhakeme usulünde "basitlik" esasının vaz'ı sebebi, hâkimin küçüğü istediği gibi tetkik edebilmesi, onun psikolojisine hakkiyle nüfuz eyliyebilmesini temindir.

Hülâsa, "gizlilik", "sadelik", "basitlik", çocuk usulü muhakemesinin farık ve mümeyyiz vasıflarıdır.

§ 2 — Muhtelif memleketlerde çocuk mahkemelerinin kuruluşu, geçirdiği istihaleler, takip olunan muhakeme usulü :

7 — Bu mebhastaki tetkiklerimiz, çocuk mahkemelerini kabul etmiş olan bütün memleketleri değil, bunlardan belli başlı bir kaçında çocuk mahkemelerinin kuruluşunu, geçirdikleri istihaleleri, faaliyet suretini, yani halen takip edilmekte olan muhakeme usulünü incelemeye istihdaf etmektedir.

Çocuklar için ayrı mahkemeler tesis etmiş olan memleketlerde teşkilât ve muhakeme usulü bakımından mevcut esasları, umumî prensipler şeklinde ve sentetik bir surette izah ve ifade mümkün ve belki de daha kolay iken bu mevzuda, belli başlı bir kaç memleketi ayrı ayrı ele alıp tetkik eylemek şikkını ihtiyar edişimizin sebepleri, mukayeselere imkân verebilmek düşüncesinden neşet eylemektedir.

I) Çocuk mahkemelerinin kuruluşu ve geçirdiği istihaleler : —

1 — *Fransa'da* : —

8 — Fransa'da çocuk mahkemeleri 22 Temmuz 1912 tarihli bir kanunla kabul edilmiş olmakla beraber, sözü geçen kanunun fiilen tatbiki-ne Birinci Cihan Harbini müteakip başlanmıştır (7). 1921 ve 1928 tarihli kanunlarla tadil edilmiş ve yakın zamanlara kadar meriyette bulunmuş olan 1912 kanununa göre çocukları muhakeme edecek olan merciler - küçüğün yaşı ve işlenen suçun nevi gözönünde bulundurulmak suretiyle - taaddüt eylemekte ve tehalüfler arzelmekte idi (8). Şöyle ki:

Fail 13 yaşından küçük olup da işlediği fiil cinayet veya cünha nevinden ise, selâhiyettar merci - ancak terbiyevî mahiyette kararlar ittihaz edebilen ve fakat cezaya hükmedemiyen - Hukuk Mahkemesinin "Chambre de Conseil" dir.

(7) Cevat Serim, Fransa Çocuk Mahkemeleri Mevzuat ve Teşkilâtı, Adalet Dergisi, 1939, sf. 1463.

(8) 1912 kanununun mutelif tarihlerdeki tadillerinden sonra aldığı şekil ve bu kanunun metni için Ziya Balkuvar, Fransız Çocuk Mahkemeleri Kanunu, Adalet Dergisi 1942, sf. 281 ve müt.

13 yaşından küçük olan failin işlediği fiil kabahat nevinden olduğu takdirde dâvayı rüyet edecek merci Sulh Ceza Mahkemesidir. (9)

Fail 13 yaşını bitirmiş ve fakat 18 yaşını ikmal etmemiş, işlediği fiil de cinayet ve cünha nevinden ise, her eyaletteki bidayet ceza mahkemeleri "çocuklar ve gençler mahkemesi" adı altında davayı rüyet eder; fakat küçük, suçu, büyük kimselerle müstereken ika etmiş olursa hepsinin mahkemesi vazifeli umumî mahkemelerde yapılır.

İşte asıl çocuk mahkemeleri bu sonuncular olup, umumî mahkeme teşkilâtına uygun olarak bir reis iki aza ile savcıdan terekkiüp etmektedir. (10)

Dikkat buyurulacağı veçhile, mahkemeyi teşkil eden hâkimlerde ayrıca ihtisas aranmamıştır; buna mukabil, bu ihtisasın sorgu hâkimlerinde bulunması keyfiyeti, tatbikatta takip olunan bir yolla temin olunmak istenmiştir: Birden ziyade sorgu hâkiminin bulunduğu mahkemelerde, savcının talebi üzerine mahkeme reisi ilk tahkikatın hangi sorgu hâkimi tarafından yapılacağını tayin etmekte, bu suretle, bütün çocuk dâvalarına ait ilk tahkikat bu hâkimce yürütülüp, kendisine başka bir iş havale olunmamaktadır.

9 — Fransa'da, Vichy Hükûmeti zamanında ıstar olunan "mücrim çocuklar hakkında" ki 27 Temmuz 1942 tarihli kanun, 1912 kanunu ile, Ceza Kanununun 66 dan 69 a kadar olan maddelerini ilga etmiştir. Bunun sebebi, 1912 kanununun, failin yaşına göre müteaddit mercilere selâhiyet vermesinden, cezaî mesuliyetsizlik çağını 13 yaşından başlatmasından, çocuk mahkemelerinin adet itibariyle fazla olup, hâkimlerin yetişmesine ve ihtisas sahibi olmasına imkân vermeyişinden mütevellit tenkidlerden ileri gelmiştir. (11)

1942 kanunu hukuk mahkemesi Chambre de Conseil'inin selâhiyetini şu suretle tevsi ederek tadil eylemiştir: 18 yaşını ikmal etmemiş olan bütün suçlu çocuklar, sözü geçen dairece muhakeme olunduğu gibi, hadisede yaşlı şeriklerin mevcudiyeti halinde de küçükler hakkındaki selâhiyet kaidesi değişmez.

Çocuk mahkemesi, bir istinaf azasının riyasetinde toplanmakta, teşekkül tarzı da suçun cinayet veya cünha nevinden olmasına göre tebeddül etmektedir. Filhakika küçüğün işlediği fiil cünha nevinden ise, reisin

(9) Sulh Ceza Mahkemesi tabirini Tribunal de Simple Police karşılığı olarak kullandık.

(10) Cevat Serim, s. g. makale, sf. 1437.

(11) Donnedieu de Vabres, Traité Élémentaire de Droit Criminel et de Législation Pénale Comparée, ikinci tab'ı, Paris, 1943, No. 300.

yanında bidayet hâkimlerinden seçilmiş iki aza bulunmaktadır; fiil cina-yet nevinden olduğu takdirde, çocuk mahkemesi, reis ve iki âzaya 2 "as-saseur" ün iltihakı ile teşekkül etmektedir.

"Assasseur" ler 30 yaşını aşmış, âmme hizmetlerine kabul için muk-tazi şeraiti haiz ve çocukluğa müteallik meselelere karşı gösterdikleri alâka ile temayüz etmiş kimseler arasından Adalet Bakanı tarafından bir sene müddetle seçilmektedir.

Demek oluyor ki, bu suretle, çocuk mahkemelerinin teşekkülünde "Echevinage" prensibine yer verilmiş bulunmaktadır. (12)

10 — Fransa'da 1942 kanununun ömrü uzun olmamıştır. De Gaulle Hükûmetinin iktidarda bulunduğu sıralarda ıstar olunan 2 Şubat 1945 tarihli bir Emirname, (13) sözü geçen kanunu ilga etmiştir.

Bu emirnamenin Fransız çocuk mevzuatında yaptığı en esaslı yeni-lik, ayrı ve hususî çocuk hâkimleri kabul etmiş olması ve hukuk mahke-mesi Chambre de Conseil'inin bu mevzudaki selâhiyetlerine son vermiş bulunmasıdır.

Emirnameye göre, çocuk hâkimi, Adalet Bakanlığınca, bidayet hâ-kimleri arasından ve üç senelik bir müddet için seçilir; 1940 kanununun Chambre de Conseil'e tanımış olduğu bütün selâhiyetler, bundan böyle, çocuk hâkimine aittir.

Çocuğun işlemiş olduğu fiil cünha nevinden ise, savcı, sorgu hâkimi-ne müracaat edecek yerde, çocuklar hâkimine başvurmaktadır; bu hâ-kim, tahkikat yapıp bu iddianın esassız olduğuna karar itasiyle işi tasfi-ye etmekte, yahut da, ve aksi takdirde, vaziyete göre, çocuğa tevbihte bu-lunmakta, veya onu, ana baba, vasiye iade veya itimada şayan bir kim-seye tevdi eylemekte yahut da - 21 yaşını geçmemek şartıyla - nezaret altında serbestiye tabi bulundurmaktadır.

Çocuk hâkimi daha sert bir terbiyevî müeyyidenin tatbiki, bazan bir ceza tertibi lüzumuna kail olursa, işi sorgu yargıcına veya çocuk mahke-mesine göndermek mecburiyeti içinde bulundurulmaktadır. İşte bu mah-keme, çocuk hâkiminin riyaseti altında, 30 yaşını aşmış, çocukluğa mü-teallik meselelere vukufiyle mütemayiz ve Adalet Bakanlığınca 3 sene müddetle seçilen iki assasseur'den tereküp etmektedir.

(12) Donnedieu de Vabres, s. g. e., No. 306 - 307.

(13) İkinci Cihan Harbi esnasında ıstar olunmuş Fransız mevzuatının hangi hü-kûmet zamanında ıstar ve kabul olunduğunu anlamak için ismine bakmak kâfidir: Mevzuubahs olan bir "kanun - loi" ise, Vichy Hükûmeti, "Emirname - Ordonnance" ise De Gaulle Hükûmeti zamanında sadır olmuştur.

Çocuğa isnad olunan fiil cinayet nevinden ve çocuk da 16 yaşını bitirmiş ve fakat 18 yaşını ikmal etmemiş çocuklardan ise, çocuk mahkemesinde ayrıca jüri de bulunmaktadır. Bu takdirde Ağır Ceza Mahkemesi Reisine tefviz edilmiş olan bütün selâhiyetler çocuk mahkemesi reisi tarafından kullanılmaktadır. (14)

Çocuğun işlediği fiil kabahat nevinden ise, Sulh Ceza Hâkimi selâhiyettardır.

2) İngiltere'de : —

11 — İngiltere'de, çocuklar ve gençler mahkemesinin tesisi esasını 1908 tarihli Children act vazetmiştir; bu kanuna göre, "çocuk" tabiri, 14 yaşından küçük olanları; "genç" tabiri ise 14 ile 17 yaş arasında bulunanları ifade etmektedir.

Sözü geçen kanun, kırkala, Metropolitain police court'un yani Londra Mahkemesinin kaza dairesi dahilinde bir veya müteaddit çocuk mahkemesi (Juvenil Court) tesisini emretmek ve her birinin kaza dairesini tayin eylemek selâhiyetini vermiştir. (15)

Bugün İngiltere'de çocuk mahkemelerine müteallik mevzuat, ifadesini 1908 kanunundan sonra ıstar olunmuş, 1920 tarihli Juvénile Court act ve 1933 tarihli Children and young persons act da bulmaktadır.

Bu mevzuata göre, İngiliz çocuk mahkemeleri, müçtemi hâkim esasına müsteniden, bidayet mahkemelerinden alınan üç hâkimden teşekkül eder; İngiliz Juvénile Courts'larında ihtisaslaşmağa - çocuk psikolojisine nüfuz ve vukufu olacağı düşüncesiyle - hâkimlerden birinin mutlaka kadın olması şartı konularak yer verilmek istenilmiştir (16). Bununla beraber bu hâkimler çocuk davalarının dışında, diğer davalara da bakmakta, maznunun bir çocuk veya genç olması, yahut da duruşmada böyle bir kimsenin bulunması halinde mahkemenin hüviyeti değişerek Juvénile Courts ünvanını almakta, duruşmanın, büyüklere müteallik davaların rüyet edildiği bina veya odadan gayrı bir bina veya salonda yapılması cihetine gidilmektedir.

(14) Donnedieu de Vabres, Supplément au traité élémentaire de droit criminel et de législation pénale comparée, ikinci tab'ı, Paris 1946, No. 300 - 308.

(15) Pierre Nisot, L'enfance délinquante et moralement abandonnée, cilt bir, Bruxelles, sf. 228.

Avrupa'da ilk olarak çocuk mahkemeleri İngiltere'de kurulmuştur. Bu memlekette çocuk suçluluğu meseleleri ile 1847 tarihli Juvenile Offenders act ile meşgul olunmağa başlanmış, bu cereyan Infant life protection act, summary Jurisdiction act, industrial schoul act, jouthful offenders act gibi müteaddit kanunlarla kuvvetlendirilerek, nihayet metinde bahsettiğimiz kanunda ifadesini bulmuştur.

(16) The Journal of criminal Law and Criminology, Northwersten 1946, Basil L. Q. Henriques, İngiltere'de çocuk mahkemesi, sf. 295.

3) *Belçika'da* : —

12 — Belçika'da, 15 Mayıs 1912 tarihli bir kanunla tesis edilmiş olan çocuk mahkemeleri ihtisasa dayanan mahkemelerdir. Tek hâkim esası üzerine müesses bu mahkemelerin yargıçları, kiral tarafından ve üç senelik bir müddet için bidayet mahkemeleri hâkimleri arasından seçilmektedir.

Belçika çocuk mahkemeleri, 16 yaşından küçük olup da suç işlemiş, yahut da, suç işlememekle beraber, fuhşa, sefahate, kumara müptelâ olanlar, veya meşgaleleri itibariyle dilencilığe, serseriliğeye veya suç işlemeğeye maruz bulunanlar; diğer taraftan, 18 yaşından küçük olup da dile-nirken veya serserilik ederken yaralananlar, veya mutâden serserilik veya dilencilikle geçinenler, bunun gibi, tavır ve hareketleri yahut terbiye noksanı dolayısıyla ana babalarının, vasilerinin veya muhafazalarına memur kimselerin şikâyetini davet edenler hakkında gereken karar ve tedbirleri alıp tatbikatı ile meşgul olmakla muvazzaftırlar. (17)

4) *Almanya'da* : —

13 — Bu memlekette çocuk mahkemeleri, 1908 senesinde, Frankfurt'da, bilâhare diğer büyük şehirlerde, - çocuk davalarının büyüklere mahsus davalardan tefriki, bu mevzuda hususi bir çocuk hâkiminin tav-zifi, vesayet mahkemeleri gibi sair himaye müesseseleriyle iş birliği yapılması, terbiye ve ıslah tedbiri babında çocuğun ebeveyninden alınması, mücrim veya metruk çocuğa bir hami tayin olunması, duruşmada bir müşavir veya yardımcı bulundurulması, çocuğun ıslah evlerine veya himaye müesseselerine konulması cihetine gidilerek - önceleri tecrübî mahiyette tesis olunmuştur.

Bu teşkilâtta elde edilen amelî neticeler üzerine, çocuk mahkemeleri, esas itibariyle, 16 şubat 1923 de meriyet mevkiine girmiş olan "çocuk mahkemeleri kanunu" ile kurulmuştur.

Bu izahlardan anlaşıldığına göre, diğer bütün memleketlerde çocuk mahkemeleri bir kanunla ihdas edildiği halde, Almanya'da aksi vaki olmuş, kanun, ancak 14 senelik bir tatbikat ve tecrübeden sonra meydana getirilmiştir. (18)

(17) Pierre Nisot, s. g. e., sf. 25; Esat Adil Müstecaphoğlu, Belçika Çocuk Mevzuatı, Adalet Dergisi, 1937, sf. 813.

Bu izahlardan anlaşıldığına göre, Belçika sisteminde çocuk hâkiminin müdahale etmesi için, küçüğün behemehal suç işlemesi şart olmayıp ahlâkî bakımdan kötü bir durumda yahut tehlikeli bir halde bulunması kâfidir.

(18) Hadi Tan, Çocuk mahkemeleri ve Alman Çocuk Mahkemeleri Kanunu, Adalet Dergisi, 1942, sf. 608 ve müt.

Suç işlediği zaman 14 yaşını bitirmiş ve fakat 18 yaşını ikmal etmemiş çocuklara ait dâvalara bakan ve sözü geçen kanunla müesses Alman çocuk mahkemeleri, müçtemi hâkim esasına müsteniden ve biri meslekten, diğer ikisi müntehap olmak üzere üç hâkimden tereküp etmektedir. Alelâde Schöffen mahkemelerinden ilham alınarak kurulmuş olan Alman çocuk mahkemelerindeki iki aza - sözü geçen mahkemelerden farklı olarak- çocuklarla meşgul mahsus makamlarca hazırlanan ve çocuk haleti ruhiyesine, bünyesine ve suçluluğuna vakıf kimseleri muhtevi bir listeden bir sene müddetle seçilir; ancak, çocuk tarafından işlenen suç mahiyeten "Yüksek Halk Mahkemesi" nin veya "Cinayet Mahkemesi" nin vazifesi dahiline girmekte ise, çocuk mahkemesi iki hâkim ve üç échevin'den teşekkül ederek "Yüksek Çocuk Mahkemesi" adını alır. (19)

Kaydedelim ki, Almanya'da 6. Kasım. 1943 tarihli bir kanun, izah edegeldiğimiz bu teşkilâtı değiştirmiş, Schöffen Gericht'lerin, yani müçtemi hâkim esasına müstenit mahkemelerin selâhiyetini ref ederek, istinaf hâkimleri arasından seçilen münferit hâkimli bir çocuk mahkemesinin küçüklere müteallik bütün ceza davalarına bakmasını kabul eylemiştir; sözü geçen kanun, maznun çocuğun şahsiyetini inceliyen ve bu hususta hâkimin bilgi edinmesini kolaylaştıran yardımcı organlar da tesis eylemiştir. (20)

5) İtalya'da : —

14 — İtalya'da çocuk mahkemeleri diğer memleketlere nisbetle geç kurulmuştur. Her ne kadar 1912 yılında teşkil edilmiş bir komisyon küçüklükler hakkında bir kanun tasarısı hazırlamış ise de, sözü geçen tasarı kanuniyet kesbedememiştir; bu mevzuda Adalet Bakanı Rocco'nun 1929 tarihli olup, çocukların işlediği fiillerden dolayı muhakemelerini yapacak hâkimin ihtisaslaşması esasını vazetmeğe matuf tamimini de zikretmek lâzımdır :

İtalya'da çocuk mahkemelerinin kuruluşu 20 Temmuz 1934 tarihli kanun - kararname ile olmuştur; "çocuk mahkemelerinin teşkili ve işleyişi" ismini taşıyan bu kararname beş kısma tefrik olunmuştur; birinci kısım mahkemelere ve infaza müteallik teşkilât hükümlerini, ikinci kısım cezaî selâhiyete, üçüncü kısım idarî selâhiyete, dördüncü kısım hukukî selâhiyete mütedair hükümleri, nihayet beşinci kısım da nihaî hükümleri ihtiva eylemektedir.

(19) Pierre Nisot, s.g.e., sf. 7; Hadi Tan, s.g. makale, sf. 610.

(20) K. Peters, 6 Kasım 1943 tarihli Alman Çocuk Mahkemeleri Kanunu, tercüme eden Ahmet Erdoğan, Adalet Dergisi, 1946, sf. 248 ve müt.

Kanun - Kararnamenin ikinci ve üçüncü maddelerine göre istinaf mahkemelerinin bulunduğu her merkezde tesis olunan İtalyan Çocuk mahkemeleri, istinaf mahkemesi müşaviri derecesinde bir hâkimin riya- seti altında, bir hâkimle - biyoloji, psikiatri, antropoloji kriminal, peda- goji ilimleriyle iştigal edenler arasından seçilen ve sosyal yardım saha- sında temayüz eylemiş olan - bir vatandaştan teşekkül ederek, kurulduğu istinaf mahkeme veya dairesinin kaza çerçevesi içinde faaliyette bulun- maktadır.

Çocuk mahkemelerinin meslekten olmayan azası Adalet Bakanının teklifi üzerine bir kararname ile üç sene için ve ücretsiz olarak tayin olunmakta ve istinaf reisinin huzurunda yemin etmektedir. (m. 6).

Mahsus bir savcılık teşkilâtına da sahip bulunan İtalyan Çocuk mah- kemeleri, kaza daireleri dahilinde suç işliyen ve 18 yaşını ikmal etmemiş bulunan çocuklar hakkında takibat icra eylemektedir (m. 4). Suçun müş- tereken ika edilmiş olması ve şerikler meyanında yaşlı sanıkların bulun- ması halinde, davaların tefrikine karar verilmedikçe, duruşma, umumî mahkemelerde yapılmaktadır (m. 9). (21).

6) İsviçre'de : —

15 — İsviçre'nin muhtelif kantonları arasında çocuk mahkemelerini ilk defa 8. Nisan 1912 tarihli bir kanunla St. Gall kantonu tesis etmiştir; sözü geçen kanuna göre, 14 ilâ 17 yaş arasında olup, alelittâk cinayet ve- ya ağır cünha nevinden suç işlemiş olan çocuk - bidayet mahkemesi aza- ları arasından seçilen üç kişi ve gençliği koruma resmî komisyonu azala- rı arasından mahkeme reisince tayin olunan iki kişi, yani cem'an beş ki- şiden müteşekkil - çocuk mahkemesinde muhakeme olunmaktadır. (22)

St. Gall kantonunu takiben, 4 Ekim 1913 tarihli kanunla Cenevre, 31. Mayıs 1917 tarihli bir kanunla Neuchâtel, 4. Mayıs 1919 tarihli bir kanunla Zurich, 13. Temmuz 1926 tarihli bir nizamname ile de Affenzell kantonları çocuk mahkemelerini tesis ve teşkil eylemişlerdir.

Daha sonraları ve yeni olarak, yeni İsviçre Federal Ceza Kanunu üçüncü kitabının 7 nci babında ve "çocuklar ve gençler hakkındaki usulü muhakeme" başlığı altında çocuk mahkemeleriyle meşgul olmuş, bu hu- husta kantonlara selâhiyet verip, hususi müesseselerin yardımına da mü- racaat olunabileceğini tecviz eylemiştir.

Bu izahlardan anlaşıldığına göre, müteaddit kantonlardan müteşek- kil federal İsviçre'de, çocuk mahkemeleri - teşkilât bakımından - kanton-

(21) Rivista Di Diritto Penitenziario, 1934, sf. 765 ve müt.

(22) Pierre Nisot, s.g.e., sf. 391.

lar adedince tenevvü etmek iktiza eyler; bu itibarla biz, sırf bir misal vermiş olmak için Vaud kantonu çocuk mahkemelerine temasla iktifa edeceğiz.

Vaud kantonunda - 3 Aralık 1940 tarihli olup, 1. V. 1942. tarihinde meriyet mevkiine girmiş bulunan "çocuklar hakkında cezaî kaza kanunu" ile - yeniden ve müçtemi hâkim esasına müsteniden tesis olunmuş bulunan çocuk mahkemeleri, bir reis ve bir reis muavini ile, biri kadın olmak üzere. 4 hâkimden, keza, yine biri kadın olmak üzere, 4 yedek hâkimden teşekkül eder. Aza hâkimler kanton mahkemesince tayin olunur (m. 1). Merkezi Lozan'da olan çocuk mahkemeleri, kabahat fiilleri hariç olmak üzere, çocuklar tarafından ika olunan suçları rüyet ederler.

7) *Birleşik Amerika'da* : —

16 — Bütün dünyada ilk defa çocuk mahkemelerinin kurulduğu memleket Amerika Birleşik Devletleri olmuş, sözü geçen mahkemeler Massachusetts ile Illinois ve Chicago'da 1899 dan beri faaliyette bulunmağa başlamıştır.

Amerikan çocuk mahkemelerinin kuruluş ve teşkilâtına takdimen ve yeri gelmişken, çocuk mahkemelerinin kısa bir tarihçesini yapmak muvafık olur. (23)

A — *Çocuk mahkemelerinin tarihçesi* : —

17 — Dünyada ilk çocuk mahkemesine malik olmak şerefini ihraz etmiş bulunan Illinois'da, çocuk mahkemelerinin tesis ve teşkilini sağlayan kanunun kabul ve tasdiki keyfiyeti şöyle olmuştur :

1899 dan önce, Illinois'da mer'î ceza kanununun suçlu çocuk mevzuunda tesis ve tesbit eylemiş olduğu yegâne farklı nokta şu idi: 10 yaşını ikmal etmemiş olan çocuk, işlemiş olduğu bazı suçlardan dolayı takip ve muhakeme olunuyor, bu yaştan sonra da, cezaî ehliyet bakımından yaşlı bir insan gibi telâkki edilerek, kendisi için hiç bir hafifletici sebep kabul olunmuyor ve büyük suçluların tabi bulunduğu takip ve muhakeme usullerine tabi tutuluyordu.

Henüz 10 yaşını ikmal etmemiş bir çocuğu dilediğini yapmak hususunda serbest bırakmamak, dilencilik, serserilik etmesine, tembelliğine müsamaha göstermemek, onda kötü insiyak ve arzuların yerleşmesine meydan vermemek ve onu istikbalin mücrimi yapmamak düşüncesiyle, o zamanlar çocukları himaye ve vikaye eden müesseseler, kâh onlar üye-

(23) Çocuk mahkemelerinin tarihçesi hakkında : İş mecmuası sayı 34, hususî nühsa 1934, deki "Çocuk mahkemeleri ve nezaret altında serbesti sistemi" başlıklı makalemize bakınız. Sf. 140 ve müt.

rinde nezaret ve tekayyüdde aciz gösteren ailelere - çocuklarının kendilerine tevdi hususunda - taleplerde bulunmak, kâh küçükler için mahsus mahaller meydana getirmek suretiyle bu derde bir çare bulmağı tecrübe etmişler ve fakat ortada bir kanun bulunmaması hasebiyle bunu tahakkuk ettirememişlerdir.

18 — Bu mevzuda duyulmakta olan ihtiyacı karşılamak ve tatmin etmek düşüncesiyle 1891 de, bazı ahvalde, mahkemelerin suç işlemiş çocukların hayırkâr müesseselere tevdi etmelerini tazammun eden proje hazırlanmış, bunun kanuniyet kesbetmemesi üzerine, çocuklar hakkında büyüklerden tamamen ayrı ve farklı hareket edilmesini isteyenler, bu yolda düşüncelerini ve bundaki faydaları efkârı umumiyeye arz etmişler, bir taraftan hukuk hâkimleri, avukatlar, edipler, mesele ile yakından meşgul olmak, diğer taraftan matbuat çocuk suçluluğunun ürkütücü bir hızla artışı göstermek ve böylece bir ıslah ve yenilikteki zarureti hissettirir istatistikler neşretmek suretiyle harekete geçmişler, gün geçtikçe kuvvet iktisap eden bu cereyan, nihayet 1899 da Meclise bir proje verilmesini müeddi olmuş, burada dahi mesele çok sürekli ve çetin münakaşalara yol açmış, Ayan tarafından kabul edilmiş olan proje Mebuslar Meclisinde iki defa red edildikten sonra, celsenin son günü kanunilik iktisap edebilmiş ve sözü geçen kanun 1899 yılı Temmuzunun birinci günü tatbik mevkiine konmuştur.

19 — Bu izahlardan anlaşılacağı veçhile, Amerika'da çocuklara mahsus mahkemelerin kabulü hususunda kanun vazını harekete getirebilmek kolay olmamıştır. İşaret etmek lâzımdır ki, bazı Devletlerde bu mevzuda mücadele çok şiddetli olmuş, yeni zuhur eden ve vazıca kanunen himayesi istenen her yenilik gibi, çocuk mahkemeleri müessesesinin karşısında da bir çok muhalifler direnmiştir; bunlar, yeni sistemin fazla mülâyim olduğunu söyliyerek, suçlunun bir an evvel ıslahı keyfiyetini elde edebilmek için, mahkemenin ve muhakemenin şiddetli olması lâzım geldiği, suçluya - onun doğruluk ve selâmetini temin edecek - hususî bir korku ilham etmesi icabedeceği kanaatinde bulunmuşlar, çocuğu ailesine iade etmenin bir müeyyide olmayıp, çocukta - kendisi cezalandırılmamış bulunduğuna göre - hatasının hafif olduğu düşüncesini doğuran bir keyfiyet bulunduğu fikrini ileri sürmüşlerdir.

Diğer bazıları da, hususiyle bazı hukukçular, böyle bir muhakeme usulünde prensiplere tecavüz mahiyetini görmüşler, hâkimlere bırakılan mutlak karar serbestliği, basitleştirilmiş usul, bir avukat veya müdafinin yokluğu, aleniyetin olmaması, gözeticilerin aile içinde anketleri bakımından müesseseye itirazlarda bulunmuşlardır.

Elde edilen neticeler ve duyulan ihtiyaç karşısında, uzun zamandan beri ortadan kalkmış bulunan bu fikir ve cereyanlar, hususiyle Pensilvanya'da, 1903 şubatında çocuk mahkemeleri hakkındaki kanunun (24) Anayasaya muhalif olduğunu karar altına aldırmağa kadar varmış ve fakat geçici olan bu vaziyetten sonra, aynı yılın mayısında kanuniyet kesbetmiş olan yeni bir projenin kabulü ile, çocuk mahkemeleri inkıtaa uğramaksızın faaliyet göstermekte devam etmiştir. (25)

20 — Ceza Hukuku ve Usulü sahasında tamamiyle yeni bir sistemin ifadesi bulunan çocuk mahkemeleri müesseseleri, menşei olan Amerika'da mahallî kalmıyarak, başta İngiltere olmak üzere Avrupa kıtasına geç-

B — Amerika Birleşik Devletleri Çocuk Mahkemeleri : —

21 — Bu memlekette çocuk mahkemelerinin kuruluşu, teşkilâtı, selâhiyetleri ve teferruata taallûk eden hususiyetleri, Amerika'da mevcut 48 Devlete nazaran farklar arz etmektedir; bu mahkemelerden bazıları, meselâ Şikago mahkemesi, adeta ceza mahkemesinin bir branşı gibi hareket edip sadece suç işleyen çocukların ahvali ile meşgul olduğu halde, bazıları, suç işleyen, mektepten kaçan, ihmale uğrayan, kimsesiz çocuklara taallûk eden bütün meselelerle hattâ bu meseleler dolayısıyla yaşlımış, orada dahi büyük bir süratle ve bir çok memleketlere yayılmıştır.

(24) Pensilvanya (Filadelfiya) da küçüklere müteallik hükümler ihtiva eden kanun metinlerinin ıslah ve tadili meselesi 1889 da, 8 yaşında küçük bir kız tarafından işlenen bir suçtan sonra alevlenmiştir; itfaiye ekiplerinin nasıl söndüreceğini görmek arzu ve hevesiyle çıkardığını söylediği yangından dolayı mahkûm edilen bu kız çocuğu, içinde her türlü suçlu grupu bulunan bir House of refug'e gönderilmiştir; bu hadise muvacehesinde matbuatta münteşir makale ve yazılarla işlenmiş olan âmme heyecanı, Amerika'da pek revaçta bulunan ve ötedenberi "çocukluk" la çok yakından ve şevkle meşgul olan "Kadın kulüpleri" nden birinde - New Century club de Philadelphia - de bayan Schoff'un, mahsus bir mahkeme hakkındaki fikrini izah etmesi üzerine meydana konmuş, bundan sonra bir tetkik komisyonu, yeni bir kanun projesi hazırlamış, 1901 mayısında kanuniyet kesbeden bu projeyi müteakip aynı senenin 14 Haziranında yeni müessese faaliyete başlamıştır.

(25) Ehemmiyetle işaret edelim ki, Amerika'da bugün bile - şahsî hürriyete müdahaleyi meneden Habeas Corpus muvacehesinde - geniş selâhiyetlerle techiz edilmiş çocuk mahkemelerinin - henüz suç işlememiş ve fakat çeşitli bakımlardan tehlikede bulunan - çocukların adeta şahsî hürriyeti hududuna dahil bulunan birçok mevzulara müdahale eylemesi karşısında, sözü geçen mahkemelere ait kanunların veya bu mahkemelerin kararlarının Anayasaya mugayir bulunduğu iddiasıyla, Amerika yüksek mahkemelerine müracaat olunduğu vakidir; fakat yüksek mahkemeler bu müracaatları "çocuk mahkemelerinin adli bir rol oynamadıkları, sadece bütün çocuklar hakkında Devlete ait bulunan himaye ve muhafaza vecibesini yerine getirdikleri ve bu itibarla şahsî hürriyete müteveccih bir müdahale mevzuubahs olamayacağı" esbabı mucibesıyla ve daima reddetmektedirler.

kimselerin işledikleri fiil ve hareketlerin muhakemesiyle meşgul olmaktadır.

Bu karışık vaziyet dolayısıyla, Amerikan çocuk mahkemeleri standartlarını bütün Devletler için aynı olacak surette tesbit maksadiyle muhtelif komisyonlar toplanmış, böylece, umumî ve müşterek esaslar tayinine çalışılmıştır. Bu itibarla Amerika çocuk mahkemelerine müteallik izahlarımız, ifadesini bu standartların ana hatlarında bulmaktadır:

İdarî bakımdan müteaddit County'lere ayrılmış olan Amerika Birleşik Devletlerinde, her County'de, münferit hâkim esasına müsteniden bir çocuk mahkemesi teşkil olunur.

İhtisas sahibi olan ve vali (Devlet Reisi) tarafından 10 sene hizmet müddetiyle tayin olunan hâkim de çocuk işlerinde ihtisas sahibi ve probation officers yahut da Refere denilen yardımcı uzuvlarını tayin eyler.

Bu yardımcı uzuvlar muzaaf bir rol oynarlar: gerçekten bunların birinci rolü, hâkimin kararına hazırlayıcı mahiyette olup, küçük hakkında anket yapmağa, çocuğun kendisine, mazisine, ailesine... mütedair malûmatı toplamağa matuftur; mahkemede ne savcı, ne müdafii bulunmayacağına göre yardımcı uzuvların bu faaliyeti, hâkimin yegâne bilgi kaynağını teşkil eder; yardımcı uzuvların, çocuğu dinlemeleri ve ona müteallik anketi bitirmelerinden sonra içinde kendi buluş ve tavsiyeleri de mevcut olan çocuğa ait dosyayı hâkime vermeleriyle, birinci ve hazırlayıcı vazifeleri nihayete erer; hâkim işi tetkik edip kararını verdikten ve çocuğu sözü geçen yardımcı uzuvların nezaretine tevdi eyledikten sonra, bunların ikinci vazifesi başlamış olur; bundan böyle çocuğun vasisi durumunda olan yardımcı uzuvlar, onu ziyaret eder, kendisine nasihat ve tavsiyelerde bulunup, vazifelerinin icra sureti hakkında hâkime muayyen zamanlarda raporlar verirler; kararı vermekle işi bitmemiş olan hâkim, çocuğun kötü hareket etmekte olduğunu bu raporlardan anladığı takdirde daha ağır tedbirler ittihazı cihetine giderek, meselâ onu bir ıslah müessesesine (reformatory) koyma kararı alabilir. (26)

22 — Tesis ve teşkili suretine kısaca temas ettiğimiz Amerika çocuk mahkemelerinin (27) vazifelerinin yayıldığı sahanın genişliğine müteallik bir fikir verebilmek için ilâve edelim ki, bu mahkemeler, County içinde yaşayan bütün çocuklardan, ebeveyni tarafından çeşitli bakımların-

(26) Donnedieu de Vabres, s.g.e., No. 294.

(27) W. Polier, 1939 yılına kadar, Birleşik Amerika'nın muhtelif Devletlerinde tesis ve teşkil olunmuş çocuk mahkemeleri sayısının 3000 e yaklaşmış olduğunu beyan eylemektedir: W. Polier, Amerikan Çocuk Mahkemeleri, tercüme eden Enver Erbil, Adalet Dergisi, 1946, sf. 463.

dan, bunun gibi, tıbbî, sıhhati için lüzumlu ve zarurî ihtimamı görmiyenler, yahut, yine, ebeveyn, veli veya vasi tarafından terk olunan veya hiç bir surette velâyet veya vesayet altında bulunmayanlarla; iştigalâtı, hattı hareketi, muhiti yahut arkadaşları, iyi bir şekilde yaşamasına zararlı olanlar; evinden kaçan, veya mutaden itaatsiz olan veyahut ebeveyn veya vasisinin kontrolü dışında bulunanlar; kanun gereğince mektebe gitmesi icabettiği halde istiyerek bu husustaki kaideleri ihlâl edenler; nihayet her türlü kanun ve nizamlara aykırı hareket eyliyenlerle (28) meşgul olmaktadır. County içinde yaşayan bütün çocukların vesayet ve muhafazası, bir çocuğun evlât edinilmesi, kanunun iktiza ettirdiği hallerde bir küçüğün evlenmesine izin vermek, aklen zayıf veya hasta olan bir çocuğun bir müesseseye yatırılması da çocuk mahkemelerinin meşgul olduğu işlerden madut bulunduğu gibi, çok dikkate şayandır ki, bu mahkemeler, yaşlı kimselerin bazı fiilleri - ve meselâ evi terketmeleri ve kanunun tayin eylediği mükellefiyetleri çocuğa karşı yerine getirmemeleri - muvacehesinde de vazifelidir.

II) Çocuk mahkemelerinde takip olunan muhakeme usulü : —

23 — Evvelce işaret ettiğimiz veçhile, bu mebhastaki tetkiklerimiz çocuk mahkemeleri teşkilât ve istihaleleri bakımından ayrı ayrı üzerinde durduğumuz bazı Devletlerin, sözü geçen müesseselerde muhakeme usulü bakımından kabul eylemiş oldukları esaslara taallûk edecektir; ancak bu kısa incelemeler, bundan evvel yaptığımız gibi, muhakeme usulüne mütedair istihaleleri değil, sadece bugünkü durumu ihtiva eyliyecektir.

1 — Fransa'da : —

24 — Fransa'da, 1945 emirnamesine göre, çocuklara müteallik tahkikat, kaideten iki safhaya ayrılmakta, iş, hazırlık tahkikatı safhasından sonra çocuk mahkemesine intikal etmekte, sözü geçen mahkeme de duruşma yaparak kararını vermektedir. Bununla beraber, tahkikatın bazen bir, bazen ise üç safhada cereyan etmesi de vakidir; filhakika, basit işlerde, savcı hazırlık tahkikatı dahi yapmaksızın işi doğrudan doğruya çocuk hâkimine göndermekte, bu hâkim de, selâhiyetli olduğu tedbirlerden birini kati surette ittihaz eylemektedir; demek oluyor ki, bu halde tahkikat, çocuk hâkiminin huzurunda başlayıp, yine orada nihayete ermektedir. Buna mukabil, savcı işin karışık ve tamika muhtaç olduğuna kanaat getirirse, dosyayı, önce ilk tahkikat yapılmak üzere, sorgu hâkimine de gönderebilmekte, sözü geçen hâkim de, işi, bilâhare çocuk mahkeme-

(28) Dikkat buyurulacağı veçhile, ancak bu son nokta suçlu çocuklara taallûk etmektedir.

sine havale etmektedir; görülüyor ki, bu son halde tahkikat üç safha arz etmektedir.

Gerek sorgu hâkimi, gerekse çocuk hâkimi tarafından yapılacak tahkikat gizli olduğu gibi, her iki safhada da çocuk hakkında, hususi raporlar tarafından sosyal bir anket yapılması da iktiza eder; diğer taraftan, bizzat çocuk hâkimi de, kararına esas olabilmek üzere, küçüğü, akrabalarını, vasisini, muhafazasına memur kimseyi ve istimaında fayda gördüğü sair şahısları dinler.

Asıl çocuk mahkemesinde cereyan eden duruşmaya gelince, bunun arzettiği hususiyetler, ifadesini, bir taraftan, gazetecilerin duruşmada bulunamamaları gibi, duruşma safahatını veya çocuğa ait bir resmi her ne surette olursa olsun neşredememekte; diğer taraftan, sorgudan ve şahitlerin dinlenmesinden sonra bizzat maznun küçüğün salondan çıkarılıp artık duruşmadan uzak kalmasında bulur; kaydedelim ki, menfaati icabettirdiği takdirde, çocuk başlangıçtan beri de duruşmada bulundurulmaz; bu takdirde kendisini, ebeveyn veya vasisi, müdafii temsil etmekle beraber hüküm vicahi sayılır.

İşlenen fiil cinayet nevinden olduğu takdirde, çocuk mahkemesi, ağır ceza mahkemelerindeki usulê tevfikân hareket eder; ancak, bu halde dahi gizlilik esası caridir. (29)

2 — İngiltere'de : —

25 — İngiltere'de Juvenile Courts'lar, muhakeme usulü bakımından büyük bir hususiyet arz etmemektedir; duruşmalarda hafilik, alenilik prensibinin bazı bakımlardan tahdidi şeklinde manzur olmaktadır; mesele, gazeteciler mahkemeden ayrıca izin almağa hacet kalmaksızın, duruşmada bulunabilirler; ancak bunlar, hâdiseyi gazetelerinde naklederlerken, isim kullanamayacakları gibi, sanık küçüğü tanımağa medar olabilecek herhangi bir tarif veya işaretle bulunamaz ve buna matuf tabirler kullanamazlar; diğer taraftan, duruşmada, avukat ve müdafiler, bunun gibi, hâdiseyi doğrudan doğruya alâkadar olan kimselerle, çocuk üzerinde velâyet veya vesayet hakkını haiz olanlar bulunurlar; bunların dışında kalanlara duruşma kapalıdır. Buna mukabil, delillerin iradı bakımından hususiyle işin şahadet ile ispatı muktezi hallerde, umumî mahkemelerde şahadete müteallik bütün usuller çocuk mahkemelerinde de aynen caridir; duruşmada, çocuklar ve gençler işledikleri fiilleri serbestçe anlatırlar; kendilerine yemin de verdirilebilir. (30)

(29) Donnedieu de Vabres, s.g. Supplément No. 309 - 318.

(30) Basil L. Q. Henriques, s.g. makale, sf. 295; P. Nisot, s.g.e., sf. 301 - 302.

3 — *Belçika'da* : —

26 — Belçika'da çocuk hâkimi işe, önce çocuk hakkında bir anket yapmakla başlamakta, ezcümle çocuğun bedenî ve aklî durumunu sosyal ve manevi vaziyetini incelemekte, bunun için de onu her zaman çağırabilip, muhafazasına memur kimseleri ve çocukları koruma naiplerini de dinliyebilmekte, bunun gibi, gerek bizzat sözü geçen naipler vasıtasıyla, Belediyenin, rahiplerin, aile doktorlarının, çocuğun devam ettiği mektep hocalarını, yanında çalıştığı patronun, fakirlere yardım eden kimselerin, patronaj komisyonlarının, çocukla meşgul olan hayırkâr cemiyetler mümessillerinin, çocuk hakkındaki düşüncelerini sorabilmekte, bu anket sırasında, çocuğun muhafazası için muktazi tedbirleri de aldıktan sonra, neticede kararını vermektedir. (31)

Belçika sisteminde, duruşmada, savcı hazır bulunmakta kanunda sarahat olmamakla beraber, dâvada savcının hazır bulunması esasını gözönünde bulunduran mahkemelerin içtihadı gereğince - müdafî de celseye iştirak etmektedir; tatbikatta müdafîin rolü, ifadesini, çocuğun himayesiyle mükellef bir kimse gibi hareket etmesinde bulmakta, ve müdafî, hangi kararın çocuğun ıslahını daha iyi temin edebileceğini hâkimle birlikte araştırmaktadır; böylece, Belçika sisteminde, "çocuk davalarında, müddeiumumi itham, avukat müdafaa eden, hâkim de bitarafane karar veren kimseler değil, aynı gaye için çalışan üç şahıs" (32) halinde bulunmaktadır.

4 — *Almanya'da* : —

27 — Yeni Alman Çocuk Mahkemeleri Kanunu gereğince, bu memlekette, çocuk mahkemelerinden verilecek kararın mahiyetine göre, iki ayrı usul takip edilmekte, mahkeme çocuk hakkında "hapis" veya "koruma için terbiye" - fürsorgeerziehung - kararı verecekse, umumi usul kaidelerini tatbik eylemekte, buna mukabil tedip veya diğer terbiye tedbirlerine hükmedecekse, "basitleştirilmiş çocuk ceza usulü" kaidelerini uygulamaktadır. Bu sonuncu usulün uygulanması halinde, duruşma tamamıyla hafi cereyan edip, dâvada savcı dahi bulunmamakta, hâkim, - hakikatın tezahürüne engel olmamak kaydıyla - şu veya bu şekil veya rasi-meye bağlı kalmaktan vareste tutulmaktadır.

Bu usul ve şartlar içinde, hâkim, çocuğun şahsî durumunu, ruhî, manevî ve bedenî hususiyetlerini tekik ile, bu hususta, çocuğun mürebbisin-

(31) P. Nisot, s.g.e., sf. 25 - 28.

(32) Faruk Erem, s.g.e., sf. 55.

den, kanunî mümessilinden, öğretmeninden, mahkemenin yardımcı organlarından, resmî makamlardan malûmat toplamakta, çocuk bir doktora da muayene ettirilip, icabederse, 6 haftayı geçmemek üzere bir müesseseye yerleştirilmek suretiyle, cinaî ve uzvî temayülleri bakımından göz altında bulundurulmaktadır; sözü geçen usulde, büyüklerle müştereken suç işlemiş çocuğun dâvası ötekilerinkinden tamamıyla ayrılmaktadır. (33)

5 — *İtalya'da* : —

28 — İtalya'da, çocuk hakkında tahkikata mubaşeret edilmezden önce, onun şahsî ve ailevî durumu, fizik, psişik, manevî ve sosyal bakımlardan tesbit olunmaktadır. Sıra, çocuğun işlemiş olduğu suça ve bunun sebeplerini tayine gelince, savcı, mahkeme ve istinaf dairesi hiç bir usulî formalite ile bağılı olmaksızın, her türlü malûmatı topluyabilmekte ve icabında mütehassısların fikirlerine müracaat edebilmektedirler. (Yukarıda sözü geçen kanun - kararname, m. 11).

İtalyan usulüne göre, çocukların mahkemedeki müdafaası, mahsus bir levhada mukayyed avukatlar tarafından deruhte edilebilmektedir; bu levha beş senede bir istinaf reislerince tesbit olunmakta, bu tesbit amelîyesi yapılırken, kültürleri, içtimaî faaliyetleri itibariyle Devletin küçükler hakkında icra ettiği terbiye işini müdrik oldukları anlaşılan avukatlar gözönünde bulundurulmaktadır (m. 12).

İtalyan ssteminde, çocuk mahkemelerinin selâhiyeti dahiline giren işlerde, ilk tahkikat yapılmadığı gibi (m. 13), dava da gizli rüyet olunmaktadır; duruşmada, çocuktan gayrı, suçtan zarar gören kimse, şahit ve müdafiler, çocuğun ebeveyn veya vasisi, yakın akrabası, çocukları koruma millî cemiyetinin, mahallî patronaj komitesinin mümessilleri, mahkeme reisinin ciddiyet ve müessiriyetine kani olduğu küçüklere yardım ve onları himaye komitelerinin temsilcileri bulunabilmektedir. (m. 16).

6 — *İsviçre'de* : —

29 — İsviçre çocuk mahkemeleri hakkında vaki izahlarımız sırasında da işaret ettiğimiz veçhile, bizatihi mahkemelerin teşkilâtında olduğu gibi, buralarda takip edilecek mahkeme usulü bakımından da bütün kantonlar bir birlik arzotmemekte, bunlar, İsviçre Federal Kanununun "çocuk ve gençlerin davaları hakkında takip edilecek muhakeme usulü kantonlarca tesbit olunur" hükmünü ihtiva eden 371 inci maddesi gereğince, bu mevzuda tamamıyla serbest bulunmaktadırlar.

(33) K. Peters, s.g. makale, sf. 251.

Mücerret bir misal vermiş olmak için - mahkemenin kuruluşu mevzuunda yaptığımız gibi yine - Vaud Kantonu ele alınacak olursa, burada, - evvelce sözü geçen ve küçüklere dair cezai kaza hakkındaki kanuna göre - suçtan zarar görenin davaya müdahale etmesinin kabul olunmadığı (m. 7), küçüğe vaki her tebligatın aynı zamanda onun kanunî mümessiline de tebliğ edilmiş olacağı (m. 8), müştereken ika olunan suçlarda davaların ayrılacağı (m. 12), sözü geçen kanunda hilâfına sarahat olmayan hallerde mahkeme reisinin usule müteallik kaideleri serbestçe tesbit eyliyeceği (m. 5) görülmektedir.

7 — *Amerika'da* : —

30 — İsviçre'de olduğu gibi, Birleşik Amerika'da da, çocuklar için mahsus mahkemeler kabul etmiş olan Devletlerde takip olunacak usul bakımından bir vahdet bulunmamakla beraber, çok umumî hatları içinde, sözü geçen mahkemeler için tesbit olunmuş usulî kaidelerin karakteristikleri, ifadesini, bir taraftan, muhakemenin, büyüklerinkinden tamamiyle ayrı ve gizli, bunun gibi merasimsiz (informal) olmasında, gerek tahkikat safhasında, gerekse çocuk hakkında bir hüküm verilerek tatbikine başlandığı sıralarda, probation sisteminin kullanılmasında; diğer taraftan, muhakeme sırasında çocukların, büyüklerden ayrı yerlerde muhafaza olunmasında, bunun gibi, mahkemelerde hususî probation dosyalarının ve sicillerinin tutulmasında, nihayet, çocuğun, mevcut mahsus müesseselerde bedenî, ruhî ve aklî bakımlardan muayenelere tabi tutulmasında bulur.

III — *Çocuk mahkemelerini kabul etmiş olan diğer memleketler* : —

30 — Buraya kadarki izahlarımızla teşkilât ve muhakeme usulleri üzerinde durduğumuz memleketler çocuk mahkemeleri, bugün, diğer pek çok devletlerce de tesis ve teşkil edilmiş bulunmaktadır. Kuruluş bakımından olduğu gibi, takip edilen muhakeme usulü bakımından da denebilir ki, bu Devletlerin hemen hepsinde - bazı kaide ve esaslara müteallik inhiraf ve ayrılıklardan katınazar - üzerinde durageldiğimiz memleketlerinkine müşabih ve müşterek esaslar mevcuttur. Çocukları, büyüklerden ayrı ve hususî bir usulün cari bulunduğu mahkemelerde takip ve muhakeme eden bu Devletler, 14 Nisan 1905 tarihli kanuniyle Danimarka, 1923 denberi Japonya, 30 Eylül 1919 tarihli kanuniyle Arjantin, 25 Ocak 1919 tarihli kanuniyle Avusturya, 15 Temmuz 1925 tarihli kanun - kararnamesiyle İspanya, 31 Mart 1913 tarihli kanuniyle Macaristan, 5 Temmuz 1921 tarihli kanuniyle Hollanda, 27 Mayıs 1911 tarihli kanuniyle Porte-

kiz, 7 Şubat 1919 tarihli kararnamesiyle Polonya, 1908 denberi Kanada (34), 1 Temmuz 1931 tarihli kanuniyle Yunanistan'dır.

Geri kalan Devletler, bu meyanda memleketimiz çocuk mahkemelerini kabul etmemiştir.

§ 3 — Milletlerarası çalışmalar - çocuk mahkemelerinin selâhiyet derecesi :

32 — Büyüklerden tamamiyle ayrı merciler ve organlarca mahsus tahkik ve muhakeme usullerine tebaiyet olunmak suretiyle çocuk bakımından adalette ihtisaslaşma prensibi zaruretinin doğurmuş olduğu çocuk mahkemeleri ve bunlara müteferri meseleler muhtelif Arziulusal Kongrelerde görüşmelere mevzu ittihaz edilmiş ve bu hususlarda türlü kararlar alınıp temennilerde bulunulmuştur.

Önce bu kongrelerle aldıkları kararlara işaret edip, çocuk mahkemelerinin selâhiyet derecesi üzerinde kısaca durmak muvafık olur.

1 — Milletlerarası Kongreler : —

33 — Beynelmilel sahada, çocuk mahkemeleri ve çocukların takip ve muhakemesi meselesi, ilk defa, beynelmilel tenfiz komisyonunun - Commission Pénitensiaire Internationale - 1910 Vaşington Kongresinde mevzu bahis olmuştur. Kongrenin gündeminde bulunan mesele şu idi: "Genç suçlular büyükler hakkında tatbik olunan usulü muhakemeye tabi olmalıdır? Bu suale müsbet cevap verildiği takdirde çocuk ve gençlere tatbik elilecek usulü sevk ve idare etmesi muktezi prensipler neler olmak lâzım gelir?"

Mesele, o zaman büyük bir alâka toplamış, bu mevzuda müteaddit raporların verilmesini intaç etmiş, gerek komisyon, gerekse umumî heyet toplantılarında hararetli münakaşalara yol açtıktan sonra, kongre, sözü geçen meselenin birinci kısmına müteallik olmak üzere, küçükler hakkında ayrı bir usulü muhakemenin tatbiki lüzumuna karar verdiği halde, delegeler ikinci kısma müteallik olmak üzere, farklı görüşler ileri sürmüşler, neticede yeni bir müessesenin kurulması tavsiye ve temennisi izhar olunmuştur. (35)

Kararda ismi söylenmemekle beraber, şüphe yok ki, bu "yeni müessesese" tabiri, çocuk mahkemelerini istihdaf etmekte bulunmuştur.

(34) Bu kanunların metinleri için: P. Nisot, s.g. esere bakınız.

(35) Vaşington Kongresinin meseleye müteallik çalışmaları hakkında Revue Pénit. 1940, sf. 1168.

Mesele bir sene sonra, 1911 de Paris'te toplanan çocuklara mahsus mahkemeler hakkındaki Birinci Beynelmilel Kongrede görüşülmüş, bu görüşmeler, esasını, bir taraftan çocuk mahkemelerinin teşkilâtında, diğer taraftan faaliyet suretinde bulmuştur. (36)

Çocuk mahkemeleri mevzuunu yeniden ve esaslı surette ele alan 1931 Arziulusal Prag Ceza Kongresi olmuştur (37): bu kongrede mesele şöyle vaz olunmuştur: "Çocuk mahkemeleri nasıl teşekkül etmelidir? yardımcı servisler nasıl teşkilâtlandırılmalıdır?". Yapılan münakaşalar sonunda kongrenin vardığı netice şudur:

"Küçükler tarafından ika olunan suçları rüyet edecek merci - ister kazaî bir organ olsun, ister olmasın büyükler hakkında hüküm veren mahkemelerden ayrı olmalı ve herhalde küçükleri tanımak vasfını haiz ve onların himayesi fikrinden mülhem kimselerden teşekkül etmelidir. Çocuk mahkemesi, mümkün mertebe çocuk suçluluğuna müteallik hususlarda ihtisas sahibi bir hâkimden teşkil olunmalı, yahut da mahkemede, tercihan ve bilhassa doktorlar, terbiyecilerle, hayırkâr kimselerden seçilecek azalar bulunmalıdır; kadınların, gerek hâkim, gerek aza sıfatıyla iştirakine en geniş ölçüde yer verilmelidir.

"Alınacak tedbirler hususunda mahkemeyi tenvir maksadiyle küçüğün geçmişi, içtimaî muhiti ve karakteri hakkında etraflı bir inceleme yapılmalıdır. Bu inceleme sırasında imkân oldukça psikiatri, pedagoji mütehassıslarının yardımına müracaat edilmelidir.

"Çocuk mahkemeleri nezdindeki yardımcı servisler, mahsus teknik tedrisat görmüş ve kendilerini devamlı surette bu vazifeye vermiş kimselere tevdi olunmalıdır. Hayırsever kimselerin yardımı çok temenniye şayan olmakla beraber, bu yardım, meslekten yetişme unsurların sevk ve idaresini müstelzimidir. Yardımcı servisler, hükümden evvel, hükümle müterafık ve hükümden sonrası devrelere şamil olan önleyici ve tedavi edici bir faaliyet icra etmeli; küçüklerin tıbbî ve fiziopsikolojik tetkiklerini kolaylaştırmak maksadiyle de, mahkemenin emrine amade bulunacak hususî müşahede müesseseleri ihdas eylemelidir.

"Keza alınan tedbirlerin infazına nezaret etmek ve her türlü değişikliğe, ezcümle tedbirin, meşruten veya kat'i olarak teciline veya büsbütün iskatına karar vermek selâhiyeti mahkemeye bırakılarak, küçüklere tatbik olunacak tedbirlerin infazını sağlamak üzere mahsus müesseseler kurmak lâzımdır."

(36) Vidal et Magnol, s.g.e., sf. 197 altındaki 1 numaralı not.

(37) Revue Pénit., 1931, sf. 20.

34 — Bir aralık eski Milletler Cemiyetinin çalışma mevzuları arasında da yer almış olan (38) çocuk mahkemeleri ve teşkilâtı, daha sonraları, 1938 de Roma'da toplanan Birinci Milletlerarası Kriminoloji Kongresinde de ele alınmış ve sözü geçen kongre "küçükler tarafından işlenen bütün suçlar hakkında selâhiyettar olacak bir çocuk hâkimliğinin ihdası zaruretini kabul (39)" etmiştir.

Nihayet beynelmilel sahada ve en yeni olarak, 1947 de, Ceza Hukuku Milletlerarası Cemiyeti Beşinci Cenevre Kongresinde hususi bir komisyonun toplanarak mesele hakkında fikir teatisinde bulunulması kararlaştırılması üzerine, toplanan komisyonda çocuk suçluluğunun azaltılması çarelerine matuf fikirler ileri sürülmüş, Amerika'daki çocuk mahkemeleri teşkilâtı hakkında izahlarda bulunularak, çocuk suçlarının tarifi ve çocukların yargılanmaları hakkında şimdiye kadar kaydedilen terakkilerin pek yavaş olduğuna işaret edilerek, Ceza Hukuku Milletlerarası Cemiyetinin bu hareketin başına geçmesi temenni olunmuştur. Ancak komisyonun vazifesi fikir teatisinden ve ileriki kongrelerin gündemine girecek meseleler hakkında tenevvür etmekten ibaret olduğundan, konuşulan bu meseleler hakkında bir karara varılamamıştır. (40).

II — Çocuk mahkemelerinin selâhiyet derecesi : —

35 — Çocuk mahkemelerinin selâhiyet derecesi meselesi, etraflı ve sistemli bir surette ilk defa, 1935 de Berlin'de toplanan Milletlerarası Ceza Kongresinde görüşülmüştür. Bu kongrenin çocukluğa müteallik çalışmalarında ele alınan birinci mesele şudur: "Çocuk mahkemelerine - sadece suç işlemiş çocuk ve gençlere münhasır kalmıyarak - manevî tehlikede bulunan çocuk ve gençlere karşı da alınması muktezi tedbirler hakkında karar vermek selâhiyetini tanımak muvafık olur mu? Bu mahkemeler liyakatsiz ana babanın velâyet hakkının nez'ine de karar vermeli midir?"

Kongrenin mesele hakkında vardığı hal şekli şudur: "Manevî tehlikede bulunan çocuklarla suç işlemiş çocuklara dair alınacak tedbirler hakkında karar vermek selâhiyetinin çocuk mahkemelerine tevdi edilmesi temenniye şayandır. Sosyal tahaffuz ve siyanet teşekkülleri, her Devlette ve her yerde bu mahkemelerle sıkı bir işbirliği halinde çalışmalıdır. Kötü ana baba veya vasilerin velâyet veya vesayet haklarının nez'ine ka-

(38) Milletler Cemiyetinin bu mevzudaki mesaisine müteallik bibliografi için, Tahir Taner, s.g. ikinci tab'ı, sf. 333, Not. 1.

(39) Rivista di Diritto penitenziario, 1938, sf. 1265.

(40) Nurullah Kunter, Ceza Hukuku Milletlerarası Beşinci Kongresi (Cenevre, 28 - 31 Temmuz 1947), İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1947, sayı 3, sf. 849.

rar vermek selâhiyetini de aynı mahkemelere tevdi şayanı temennidir". (41)

Kaydedelim ki Berlin Kongresinin çocuk mahkemelerinin selâhiyet derecesini manevî tehlikede bulunan çocuklara matuf olarak mütalâa etmesine bedel, 1938 Roma Milletlerarası Birinci Kriminoloji Kongresi, aynı meseleyi başka bir zaviyeden rüyetle "çocuk hâkiminin selâhiyetinin küçüklerin aleyhine işlenen bazı suçlara ve bunlara taallûk edip cezai mahiyet arzetmiyen bazı ihtilâflara ve bu sebeple alınabilecek bazı tedbirlere teşmil ve tevsiinin muvafık (42)" olacağını kararlaştırmıştır.

36 — Çocuk mahkemelerinin selâhiyet sahasını, sadece suç işlemiş çocuklara hasretmenin çocuk suçluluğu ile müessir bir şekilde mücadele bakımından kâfi olamayacağını düşünmek, ancak bir suç işlenmesi üzerine müdahalenin, çocuk suçluluğunun endişe verici bir surette artmasını tevlide saik olduğu yolundaki görüşlere kıymet izafe etmek hatalı olmasa gerektir. Sürdükleri hayat tarzı, bedenî, fikrî ve manevî bakımdan içinde buldukları kötü durum itibariyle her an suç işlemeleri muhtemel çocukların, adet itibariyle suçlu çocuklardan daha kabarık olabileceğini teemmül eylemek lâzımdır.

Hıfzıssıhhaya müteallik tıbbî müdahalelerde mikropların yerleşip üremelerini ve hastalığın meydana çıkmasını beklemeğe lüzum olmadığı gibi, mânevî tehlikede bulunan çocuklar muvacehesinde de, muhitin tesirlerini icra edip çocuğun suç işlemesini, yahut da, terbiye edilmesi güç,

(41) Pierre Bouzat, Ceza Hukuku ile Ceza Sistemlerini müzakere etmek üzere Berlin'de toplanan Milletler Arası Kongresi, tercüme eden, H. S. Menemencioglu, Adliye Ceridesi 1937, sf. 187.

Hazır sözlerimiz Berlin Kongresine intikal etmiş iken - Milletler Arası Çalışmalar hakkındaki izahlarımızı itmam sadedinde - sözü geçen Kongrede, çocuk mahkemelerinin selâhiyet derecesinden başka, iki mesele daha ele alınmış olduğuna işaret edelim; birinci mesele şudur: "küçüklerin ihtiyaten tevkif edilmeleri halinde, tevkifin tehlikelerine karşı tahkikat icaplarıyla çocukların manen himayelerindeki menfaat ne suretle telif edilebilir?" Meseleye matuf olarak kongrece ittihaz olunan karara göre, tahkikat zaruretleri icabettirmedikçe çocukların ihtiyatî tevkiflerinden kaçınmak, azim mahzurlar tevlit etmedikçe, çocuk, ana baba veya vasisinin muhafazasına bırakılmak iktiza eder. İkinci mesele, mahkeme kararıyla muhtelif müesseselere yerleştirilmiş olan suçlu çocukların bu müesseselerde, ve buraları terkettikten sonra, maddî ve manevî bakımlardan ne şekilde himaye edilmeleri lâzım geldiğine taallûk etmektedir. Çocukların müesseselere girdiği andan itibaren başlaması icap ettiği düşüncesinde bulunduğu bu himaye mevzuunda, kongre, resmî ve hususî teşekkülleri iş birliğine davet eylemektedir. Bu meselelere müteallik etraflı malûmat için Pierre Bouzat, s.g. makale, sf. 187 ve müt.

(42) Rivista di diritto penitenziario, 1938, sf. 1265.

bazen, belki de imkânsız denecek derecede ahlâkının bozulmasını beklemeye de lüzum yoktur.

İşte bu düşünceler dolayısıyla, henüz suç işlememiş olmakla beraber manevî tehlikede bulunan küçükler hakkında Devletin resen harekete geçip gereken tedbirleri alması esası kabul edilmiştir; ancak, bu müdahalenin hangi merci ve organlarca yapılması iktiza edeceği hususunda fikirler mütehaliftir. Bazılarına göre, sözü geçen müdahale selâhiyeti idarî makam ve mercilere verilmek lâzımdır; zira bu makamların kararlarında sürat, muhtelif tetkikleri yapabilmelerinde suhulet, aynı zamanda aldıkları kararları icra bakımından imkânlar mevcuttur. Buna mukabil, bazılarına göre de bu mevzuda kazaî mercileri selâhiyetli tanımak iktiza eder. Zira, bir kimseyi bazı haklardan mahrum edebilecek, icabında şahsî hürriyeti bağliyabilecek makamın adlî bir makam olmasında zaruret vardır. Diğer taraftan, suç işlememiş küçükler muvacehesinde alınacak tedbir "emniyet tedbiri" mahiyetinde olacağından bunun ise, kazaî mercilerce alınması umumiyetle kabul edilmiş bir esas bulunduğundan, her halde, bu mevzuda, sözü geçen organları vazifeli kılmak umumî esaslara daha uygundur.

Henüz suç işlemelerini beklemeksizin, mânevi tehlikede bulunan çocuklar hakkında gereken tedbirlerin alınması hususunda müdahale esasını kabul etmiş olan bazı Devletler ve meselâ Amerika, Belçika, İtalya (43) (44) sözü geçen müdahale ile bunun icabettirdiği tedbirleri almak vazifesini - 1935 Berlin Kongresinde alınan kararlar gibi - tamamiyle ve mahsus kazaî organlara, başka bir ifade ile çocuk mahkemelerine bırakmışlar, böylece, çocuk mahkemelerinin selâhiyet derecesini ve sahasını tevsi eylemişlerdir. Hattâ bu devletlerden Amerika; çocuk mahkemelerinin selâhiyet derecesi mevzuunda - tıpkı yukarıda sözü geçen 1938 Roma Birinci Milletlerarası Kriminoloji Kongresinde derpiş olduğu gibi - büyükler tarafından küçüklerin zararına işlenen bazı fiillerin çocuk mahkemelerinin vazifesi cümlesinden addetmiştir (45). Diğer taraftan, resen müdahale keyfiyetini derpiş etmekten uzak olmakla beraber, manevî tehlikede bulunan çocuklar hakkında - talep vukuunda - bazı tedbirlerin tatbikini müstelzim hükümleri Medenî Kanunları ile sair kanunlara ithal etmiş olan Devletlerden hiç biri, bunları tatbik selâhiyetini idarî mercilere bırakmış, keyfiyeti, kazaî organların vazifeleri idadına ithal eylemişlerdir.

(43) Amerika için yukarıda No. 21 e, Belçika için yukarıda No. 11, not 17 ye bakınız.

(44) 1934 Kanun - Kararnamesinin 20, 26, 27, 28, 29, 30 uncu maddelerine bakınız.

(45) Yukarıda No. 21 e bakınız.